
ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВЪВ ВУЗ В КОНТЕКСТА НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД

ЙОАННА М. СТАРИРАДЕВА, ВИОЛЕТА М. МАРИНОВА, САШО И. МАРКОВ

VOCATIONAL EDUCATION IN THE UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF COMPETENCE APPROACH

JOANNA M. STARIRADEVA, VIOLETA M. MARINOVA, SASHO I. MARKOV

ABSTRACT: The article discusses vocational education in universities for training of competitive specialists in the context of the competence approach.

KEYWORDS: competency approach, vocational education, competitive specialists .

Компетентността, като научен проблем, няма все още точно определение и изчерпателен анализ. Затова в литературата се среща широко тълкуване на понятието „компетентност“, което преди всичко се употребява интуитивно за изразяване на достатъчно ниво на квалификация и професионализъм.

Към характеристиките на компетентността изследователите отнасят следните:

- компетентността изразява значението на традиционната триада „знания, умения, навици“ и служи като свързващо звено между нейните компоненти; компетентността в широк смисъл може да бъде определена като задълбочено знание за предмета или усвоено умение;

- категорията „компетентност“ е най-целесъобразна за описание на реалното ниво на подготовка на специалиста-випусник от професионално учебно заведение;

- компетентният специалист се отличава със способността от много решения да избере оптималното, аргументирано да отрече неверните решения, накратко да изложи ефектните и ефективните решения, да мисли критично;

- компетентността предполага постоянно обновяване на знанията, владене на нова информация за успешното решаване на професионалните задачи в даденото време и в дадените условия;

- компетентността включва в себе си както съдържателен (знание), така и процесуален (умение) компонент, т. е. компетентният човек трябва не само да разбира същността на проблема, но и да умее да го решава практически, т. е. да знае метода (знание плюс умение) за решаването му. [9-16]

В практиката на чужди автори компетенциите често се заменят с понятието „квалификация“. Това е съвкупност от знания, умения, способности, които са необходими за осъществяване на дейността в произволна област. При това е важна способността на човека за успешно използване на усвоените квалификации в най-различни ситуации, функции, позиции, поединично или в група. [10-12]

Съществуват различни подходи за определяне на основания за класификация на компетенциите. Така в [16] се предлага тристепенна йерархия на компетенциите и се разделят:

1) ключевите компетенции, които се отнасят към общото (метапредметното) съдържание на образованието;

2) общепредметните компетенции, които се отнасят към определен кръг от учебни

предмети и образователни области;

3) предметни компетенции - частни по отношение на двете предшестваци нива на компетентност, притежаващи конкретно описание и възможност за формиране в рамките на учебните дисциплини.

В професионалното образование на Европейското общество особено значение се дава на следните ключови компетенции:

- социална компетенция – способност за носене на собствена отговорност, съвместно да се взема решение и участие в неговата реализация, толерантност към различните етнокултури и религии, съчетаване на личните интереси с потребностите на предприятието и обществото;

- комуникативна компетенция, определяща владенето на технологията за устно и писмено общуване на различни езици, включително и компютърно програмиране, както и общуване чрез Internet;

- социално-информационна компетенция, характеризираща владенето на информационните технологии и критичното отношение към социалната информация, разпространявана от СЕМ;

- когнитивна компетенция - готовност за постоянно повишаване на образователното ниво, потребност от актуализация и реализация на собствения личностен потенциал, способност за самостоятелно придобиване на нови знания и умения, способност за саморазвитие;

- специална компетенция - подготвеност за самостоятелно провеждане на професионални дейности, оценка на резултатите от собствения труд. [9-16]

В настоящето компетентностният подход е едно от основанията за обновяване на съдържанието на образованието. В световната образователна практика се разглеждат неговите същностни характеристики:

- обединяване на интелектуалните и навикови компоненти на образованието;

- разработване на съдържанието на образованието „от резултата“;

- отразяване в съдържанието на образованието на човешката култура в цялата ѝ структурна пълнота. [7-16]

В психолого-педагогическата наука този подход намира място в концепцията за развиващото обучение и се оформя в рамките на педагогиката на развитието.

Прилагането на компетентностния подход изисква реални промени в стратегиите на педагогическото целеполагане, подбора и построяването на съдържанието на учебния материал, организацията на учебната дейност на обучаемите, планирането и оценяването на резултатите от обучението.

Използването на компетентностния подход при разработването на държавните образователни стандарти на висшето професионално образование изисква промяна на възгледите за структурата, формата и съдържанието на оценъчните и диагностични средства за заключителното държавно тестиране на випускниците за тяхната подготовка, а също за организирането на управлението на качеството на подготовка на специалистите.

В настоящето понятието „конкурентноспособност“ само навлиза в научната литература и в деловия живот. В областта на икономиката съществуват определен кръг разработки, посветени на изучаването на този въпрос. [16] В педагогиката проблемът за конкурентноспособността е изследван слабо. От педагогическа гледна точка конкурентноспособността на личността се разглежда от редица автори, но разработки, насочени към изучаване на осигуряване на конкурентноспособност на младите специалисти практически липсват. В същото време в настоящето конкурентните ситуации в сферата на професионалната дейност са доста и техният кръг продължава да се

разширява: към тези ситуации се отнасят професионалната адаптация, атестацията, решаването на производствени проблеми, общуването, кариерният ръст, договарянето с кадрите.

Реализацията на компетентностния подход в образователната практика на висшите учебни заведения предполага наличие на определени педагогически условия, сред които особено значение имат: активизацията на познавателната дейност на обучаемите, творческото мислене на студентите и проблемно-дейностното обучение.

В практически план активността, включая и познавателната, при формиране на конкурентноспособни личности обуславя формирането на личността, нейния опит, устойчивите особености на отделните психични процеси, особеностите, проявявани в темперамента, възрастовите и други свойства.

Творческото мислене при формиране на компетентен и конкурентноспособен специалист е необходимо за създаване на нови идеи или усъвършенстване на вече използвани. Във връзка с това значимост придобива и проблемно-дейностното обучение.

Наред с това теоретическите основи на моделирането при създаване на модела на конкурентноспособния специалист изискват да бъдат зачетени особеностите на организацията на образователната система, в условията на която се осъществява подготовката на такъв специалист:

- формирането на насоките за развитие на образователната система трябва да се осъществи при зачитане на пазарните отношения и социалната поръчка;
- образователната система на вуза трябва да се развива като отворена структура, в която важна роля трябва да играе интуицията и творчеството;
- образователната система трябва да притежава способност за постигане на прогнозиран резултат;
- образователната система трябва да обновява образователните програми в съответствие с индивидуалните търсения на личността и изискванията на пазара на труда и да осъществява системен контрол върху качеството на подготовката на специалистите.

Професионално-личностният модел на завършващия ВУЗ трябва да бъде основа на процеса за формиране на конкурентноспособна личност. Такъв модел предполага, че в резултат на образованието у човека трябва да се формира цялостно социално-професионално качество, позволяващо му успешно да изпълнява професионалните задачи, да взаимодейства с другите хора. Това качество може да бъде определено като цялостна социално-професионална компетентност.

Като цяло идеализираният модел на цялостната социално-професионална компетентност на випускника от вуз включва съдържателно няколко блока: базов (интелектуално-осигуряващ), личностен, социален и професионален.

В качеството на друга основа за практическата реализация на модела на конкурентноспособния специалист трябва да бъде моделът на организацията на образователния процес, компонентите на който са целите на обучението, съдържанието на обучението, принципите и технологиите за организацията на обучението.

При разработване на професионално-образователната програма е важно структурата ѝ да се формира във вид на съдържателни модули (групи от дисциплини):

- основни модули, съставлящи ядрото на съответната наука и сферата на професионална дейност;
- поддържащи модули, формиращи информационния контекст на дадената наука и сферата на професионална дейност;
- организационно-комуникационни модули, отговарящи на задачите за формиране на междуличностните компетенции;

- специализирани модули, разширяващи и задълбочаващи компетенциите в избраната сфера на дейност;

- мобилни модули, включващи видовете активност на студентите. Практиката показва, че при подготовката на конкурентноспособен специалист е нужно да се обърне особено внимание на решаването на следните задачи: изучаване на изходното ниво за развиване на интелектуалните и другите способности, които са важни за осъществяване на професионалната дейност; разкриване на личностните предпоставки, обуславящи ефективността на обучението и високото ниво за развиване на компетенциите; използване на развиващия потенциал на образователната среда във вуза; формиране на професионалното самосъзнание на студента и «Я-концепцията» на бъдещия специалист; развиване на високо ниво на професионалната позиция; стимулиране на мотивацията за професионално и личностно самоусъвършенстване; запознаване на студентите с нормативния модел на професионалната дейност и т. н.

Подготовката на конкурентноспособен специалист изисква съществени промени в системата на вузовското обучение. Едно от условията за организиране на тази подготовка трябва да бъде успешното прилагане на компетентностния подход, създаващ адекватна учебна среда, осигуряваща готовност на бъдещия професионалист за конкурентно-способна трудова дейност.

ЛИТЕРАТУРА

1. Stariradeva, J.M., V.Marinova, Computer component of professional competence of teachers of mathematics and its formation. The 13th INTERNATIONAL CONFERENCE INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT 2015 - April 16-17, 2015, Information Systems Management Institute, Riga, Latvia.2015. ISSN 1691-2489
2. Дахин, А.Н., Моделирование компетентности участников открытого образования Текст. / А.Н. Дахин // Педагогические технологии. №4. 2007. С. 10-24.
3. Иванов, Д.А., Компетенции и компетентный подход в образовании Текст. / Д.А. Иванов // Школьные технологии. 2007. - №6. - С.77-87.
4. Костова, П., Теоретични аспекти на развитието на управленска компетентност на съвременния образователен мениджър. Международна научна конференция на ПФ на ВТУ "ПЕДАГОГИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ТРАДИЦИИ И СЪВРЕМЕННОСТ", В. Търново, ноември, 2015.
5. Костова, П.Т., В. Маринова, Компетентностный подход в образовательном процессе. Сборник трудов II Международной научно-практической конференции: Современные образовательные технологии в школе и ВУЗе: математика, физика, информатика, 16-17 ноебря 2015 г., г. Стерлитамак, Россия. 2015. ISBN 978-5-86111-507-0
6. Маринова, В., П. Костова, Приобретение математической компетенции студентов педфаков дляповышения качества профессиональной подготовки. Вторая международная научная конференция „Актуальные проблемы обучения математике и информатике в школе и вузе. Москва, МПГУ, 2-4 октября, 2014. УДК-39:37 ББК-74.65 Э 91
7. Маринова, В.М., ПРИОБРЕТЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ КУРСА «ЧИСЛОВЫЕ СИСТЕМЫ». VIII Международная научно-практическая конференция "ИННОВАЦИИ В ТЕХНОЛОГИЯХ И ОБРАЗОВАНИИ", Сборник статей, Белово, Русия, юни, 2015. УДК 082.1 ББК 65.34.13 (2Рос –4Кем)
8. Маринова, В.М., Я. Димитрова, С. Марков, СИСТЕМЫ БАЗОВЫХ ЗНАНИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА. VIII Международная научно-практическая конференция "ИННОВАЦИИ В ТЕХНОЛОГИЯХ И ОБРАЗОВАНИИ", Сборник статей, Белово, Русия, юни, 2015. УДК 082.1 ББК 65.34.13 (2Рос –4Кем)
9. Рыжаков М.В. Ключевые компетенции: возможности применения. М.: Стандарты и мониторинг. 1999. № 4.
10. Спенсер Л., Спенсер С., Компетенции на работе. М., 2010.
11. Старикова, С.В., Развитие профессиональной компетентности будущего социального педагога средствами АРТ-технологий : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.08 Текст. / С.В. Старикова. -Москва, 2008.

12. Степашкина, Л.Ю., Развитие общих учебных умений и навыков как ключевой образовательной компетенции Электронный ресурс. / Л.Ю. Степашкина // Интернет-журнал «Эйдос». 2005.
13. Стеценко, И.А., Теория и практика развития педагогической рефлексии студентов: Монография Текст. / И.А. Стеценко. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов, гос. пед. ун-та, 2006.
14. Тягло, А.В., Воропай, Т.С., Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века Текст. / А.В. Тягло, Т.С. Воропай. -Харьков: Университет внутренних дел, 1999.
15. Ушаков, Д.В., Формирование профессиональной компетентности будущих инженеров средствами высокотехнологической образовательной среды : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.08 Текст. / Д.В. Ушаков. Челябинск, 2008.
16. Хуторский, А. В., Ключевые компетенции и образовательные стандарты Электронный ресурс. / А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». 2002.